

ESTETİK VE SANAT FELSEFESİ

YAYIN NO: 983

ESTETİK VE SANAT FELSEFESİ
Ömer Naci Soykan

© Bilge Kültür Sanat Yayın Dağıtım San. ve Tic. Ltd. Şti.
Sertifika No: 16228

1. Basım: Mart 2020

ISBN: 978-605-7931-83-2

Kitap Editörü: *Derya Önder*

Kapak: *Yasin Çetin*

Sayfa Düzeni: *Nurel Naycı*

Baskı-Cilt: *Çevik Matbaacılık*

Davutpaşa Cad. Besler İş Merkezi No: 20/18-19 Topkapı / İstanbul

Tel: (0212) 501 30 19

Kapak Baskı: *Saner Matbaacılık*

BİLGE KÜLTÜR SANAT

Nuruosmaniye Cad. Kardeşler Han No: 1 Kat: 1 34110 Cağaloğlu / İstanbul

Tel: (0212) 520 72 53 (Pbx) Faks: (0212) 511 47 74

bilge@bilgeyayincilik.com www.bilgeyayincilik.com

ESTETİK VE SANAT FELSEFESİ

ÖMER NACİ SOYKAN

Ömer Naci Soykan (d. 1945, Rize - ö. 2017, İstanbul)

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Felsefe Bölümü'nü, kurduğu 2006 yılından zorunlu olarak emekliye ayrıldığı 2013 yılına dek yönetti. Ulusal ve uluslararası çeşitli felsefe dernekleri üyesidir. Genç felsefecilerin yetişmesine katkıda bulunmak amacıyla oluşturduğu *İnsancıl Felsefe Çevresi* nde on bir yıldan beri çalışmalar yapmaktadır. Türkçe, Almanca, İngilizce sözlü-yazılı yayın etkinliklerini yurtiçinde ve yurtdışında sürdürmektedir. Şimdiye dek AHCI ve SSC'li beş adet Almanca ve İngilizce makale, on dokuz Türkçe kitap, iki yüz elli aşkın sayıda Türkçe makale yayımlamıştır. Bazı kitapları "British Library", "American Congress", "Bibliothèque nationale de France" gibi kitaplıklarda bulundurulmaktadır. Başlıca çalışma alanları, bilgikuramı, dil felsefesi, estetik ve sanat felsefesidir.

Eserlerinden bazıları:

Türkiye'den Felsefe Manzaraları 1-2-3

Araışlar – Felsefe Konuşmaları 1-2

Gönülden Dile Öz Sözler

Estetik ve Sanat Felsefesi

Metin Okuma – Platon/Sofist

Yazarın Bilge Kültür-Sanat'tan çıkan diğer kitapları:

*Kuram-Eylem Birliği Olarak Sanat – Schelling Felsefesinde
Bir Araştırma* (2016)

Felsefe ve Dil (2016)

Wittgenstein – Yaşamı, Felsefesi, Yapıtları (2016)

Schelling – Yaşamı, Felsefesi, Yapıtları (2016)

Müziksel Dünya Ütopyasında Adorno ile Bir Yolculuk (2017)

Bilgi ve Betimleme (2017)

Sanat Sosyolojisi (2018)

Edebiyat Sosyolojisi (2018)

Türkiye'den Felsefe Manzaraları 4 (2019)

İçindekiler

Önsöz.....	7
Giriş.....	11

BİRİNCİ BÖLÜM

1. Kavram ve Sorunlar

1.1 “Sanat Nedir?” Sorusu.....	15
1.2 Sanatın Varlıkbilimi; Sanat ve Hakikat	19
1.3 Estetik ve Sanat Felsefesi.....	33
1.4 Estetik Nesne.....	35
1.5 Estetik Özne.....	38
1.6 Estetik Tavır.....	40
1.7 Estetik Beğeni.....	48
1.8 Estetik Yargı.....	51
1.9 Estetik Kategoriler; Değer ve Norm.....	57

İKİNCİ BÖLÜM

2. Zamansal Bakımdan Sanatın Kaynağı Sorunu

2.1 Büyü.....	64
2.2 Mitos.....	74
2.3 Din.....	93
2.4 Toplu Çalışma, İş ve Emek.....	99
2.01 Oyun: Zamansal Bakımdan Kaynak Sorunundan Varlıksal Bakımdan Kaynak Sorununa Geçiş.....	106

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. Varlıksal Bakımdan Sanatın Neliği

3.1 <i>Pathos</i>	131
3.2 <i>Tekhne</i>	141
3.3 <i>Mimesis</i>	154
3.4 <i>Poiesis</i>	183

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. Sanat Türleri

4.1 Müzik.....	203
4.2 Biçimleyici Sanatlar.....	219
4.21 Resim.....	220
4.22 Heykel.....	231
4.23 Mimarlık.....	237
4.3 Söz Sanatları (Edebiyat).....	254
4.31 Şiir.....	257
4.32 Hikâye/Roman.....	269
4.33 Piyes.....	281
4.4 Sahne Sanatları.....	286
4.41 Dans ve Bale.....	287
4.42 Mim Sanatı.....	294
4.43 Tiyatro.....	297
4.44 Opera/Operet.....	307
4.5 Görüntü Sanatları.....	310
4.51 Karikatür.....	310
4.52 Perde Sanatları.....	318
4.521 Sinema.....	318
4.01 Sanat Dünyası: Sanatların Bölümlenmesi.....	326

EK:

Sanat ve Ahlâk..... 333

Kaynakça..... 343

Dizin..... 353

Önsöz

Bu kitap, sanat kuramlarını, estetik görüşleri anlatan bir kitap değildir. Fakat o, sanatın ne olduğunu kendi tarzında söylemeye cesaret eder. Kitapta pek çok filozofun sözlerine başvurmam, savıma ters düşmez. Çünkü filozofsuz felsefe yapılmaz.

Yaşamı yansıtan sanat yapıtında yaşamı görmek, görüleni kavramsal tarzda dile getirmek sanat felsefesidir. Sanat yapıtları, yaşamın nasıl olduğunu serimler; felsefe onlardan yaşamın ne olduğunu çıkarır. Sanatı bilmek, yaşamı bilmektir. Felsefe, yaşamı, onun durumlarının dile yansıtıldığı kavramlarda ya da sanat felsefesi olarak somut sanat yapıtlarında, ahlâk felsefesi olarak insansal eylemlerde bilir. Bir sanat kuramı öne sürmeyi savlayan bu kitap, demek ki aynı zamanda bir yaşama felsefesidir.

Orada burada ortaya çıkan yapıtlar, bir sanat kuramının önündeyseniz ancak o zaman sanat sanını hak ederler. Sanata anlam vermek, onun varlığını temin etmektir. “Sanatın anlamı kaybolduğu takdirde, sanat yapıtları yok edilir.”¹ Sanat, ona belli bir bakışın, onun bir kuramının olduğu yerde vardır.

Değerler felsefesi olarak etik ve estetik, diğer felsefe ana dallarından başlıca şu tutumuyla ayrılır: Doğadaki herhangi bir nesnenin bilgisini o alanın bilimi, araç gereçleriyle olabilir en ince ayrıntısına dek verirken, burada felsefenin bize vereceği bilgi ne olabilir! Çözümsel felsefe anlayışından kaynaklanan, bize de haklı gelen bu eleştirel soru, değerler alanında haklılığımı yitirir. Çözümsel felsefenin bu alanda önemli bir başarı gösterememesi, bu savımızı destekler. Bir değer nesnesi, doğrudan doğruya insana ilişkin veya insan elinin değdiği, bu değmeyle onda doğal

1 J. W. Goethe, *Maximen und Reflexionen*, Deutscher Taschenbuch Verlag, 1968, s. 124.

olandan fazla bir şeyin bulunduğu bir nesnedir. Onun felsefesi ondaki bu fazla olan şeyi bilmektir. Örneğin bir resmi sanat yapıtı yapan şey, ondaki boya, keten bezi gibi doğal nesnelere fazla bir şeydir. Öte yandan erdem, ilk Türkçe deyişle “artam”, eski dildeki karşılığıyla “fazilet”, hep bu artan, fazla olan şey olarak, insana katılan değerdir. “Değer” adını alan, dünyada olana insanın kattığı her şeyi, bir değer nesnesi olarak, başından beri felsefeden hiçbir deneysel bilim alamamıştır. Felsefe burada kendi öz yurdundadır. Kendisine değer yüklenen her nesne, her zaman, yeni bakış açılarıyla yeniden ele alınmaya el verir. Felsefenin iki bin beş yüz yıldır süregelmesi, daha çoğu, bu tür nesnelere üzerinden gerçekleşmiştir. Örneğin şimdi hiç kimse Aristoteles fiziğini, fizik hakkında bilgi edinmek için okumuyor; ama onun örneğin ahlâk ve şiir sanatı üstüne yazıları, alanlarında daima yeni açılımlar getirebilen başvuru kaynakları olarak görülüyor.

Bu kitapta, varlıkbilim ile bilgibilimin birliği açısından insan yapısı etmelerine ve yaratılarına bir bakışın ortaya konulması, bu iki alanın ihtiyacı olduğu kendine özgü bilme yöntemine bir yanıt olarak sunuluyor. Felsefede öteden beri egemen olan bilgibilim anlayışı, kendi açısından haklı olarak, bilinecek olan nesneyi insanın karşısında, ondan bağımsız bir varolan olarak gördüğü için, aynı bilme tarzının insanın kendi ortaya koyduğu eylem ve yapıtlarında da uygulanabileceği sanıldı. Burada başarısız olduğu için de bu iki değer alanının bilgisine kuşkuyla bakıldı. Oysa sanat ve ahlâk alanı kendisine uygun bir bilme tarzını gerektirir. Bu kitap, bu tarzın hem kuramsal temelini ortaya koyuyor hem onu sanat yapıtlarında uyguluyor.

Bir sanat felsefesi kitabına bir sanatçının şöyle bir kaygıyla yönelmesi yanlıştır: “Bu kitaptaki düşünceleri ben, sanatımda nasıl uygulayacağım?” Yanlışlık sorudaki varsayımda: Sanki filozof, ona nasıl sanat yapacağını söyleyecek. Oysa sanatçının doğru bir yaklaşımı şöyle olabilir: “Bu kitapta söylenenleri ben, sanatım için nasıl kullanılır hale getirebilirim?” O zaman ilk sorudaki murada erişilebilir.

Eldeki kitap için, yalnız Türkçede değil, aynı zamanda genel literatürde bile benzerlerinin belki de sahip olmadığı genişlikte kaynaklara başvurdum. Konuyla ilgili klasik ve güncel

kaynaklardan yüzlerce alıntı ve gönderme yapılan, hiçbir ilgili önemli düşünceyle hesaplaşmayı göz ardı etmeyen kitap için ne denli zahmete girildiği kendiliğinden anlaşılırdır. Günümüzde sanatın tüm türlerini içine alan, tek yazarlı, bundan başka bir felsefe kitabı olduğunu sanmıyorum. Bu iyi bir şey midir? –Belki evet, belki hayır. Her bir makalesini ayrı birinin yazdığı editör kitaplarının uzmanlık bakımından eldeki kitaptan daha derinlikli olduğu söylenebilir. Ama onlarda makaleler arasında bir bağ yoktur. Her yazar makalesini kendi başına yazmıştır. Oysa eldeki kitabın her bir bölümü birbirleriyle bağıntılıdır. O, bir kitap bütünlüğüyle ortaya çıkmıştır. Yararlandığım kaynaklardan yalnızca alıntı ve gönderme yaptıklarımı metinde andım. Ancak neler olduğunu açıkça bilemesem de otuz yılı aşkın bir süredir estetik ve sanat felsefesine ilişkin yapmakta olduğum çalışmalarım, yayınlarım sırasında okuduğum metinlerden yararlanmış olmam kaçınılmazdır. Dahası okuduğum roman ve diğer edebiyat yapıtlarını da bu çerçeveye almam gerekir. Edebiyat, felsefe için her zaman zengin bir kaynak olmuştur.

Sanat üzerine düşünme, bizim geleneğimizde önemli bir yer tutmaktadır. Biz edebiyat yapan bir halkız. Düşüncelerimiz, daha çok edebiyat yapıtları içinde yer alıyor. Ama artık onları oradan çıkarıp başlı başına düşünsel ürünler olarak ortaya koymamanın zamanı gelmiştir.

Kitap, uzun zaman içinde kimi ara vermelerle yazıldığı için dipnotların ve Kaynakça'nın düzenlenmesi çok zor oldu. Bu zahmetli işte bana yardım eden ve metnin düzeltisini yapan sevgili Egemen S. Kuşcu'ya teşekkür ederim.

Ömer Naci Soykan
Bostancı, Temmuz 2014

